

Američki pokret za građanska prava (od 1954. do 1968. godine)

Buršić, Marko

Undergraduate thesis / Završni rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:332921>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-01**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

SVEUČILIŠTE JURJA DOBRILE U PULI

Filozofski fakultet

Odsjek za povijest

MARKO BURŠIĆ

**AMERIČKI POKRET ZA GRAĐANSKA PRAVA
(OD 1954. DO 1968. GODINE)**

Završni rad

Pula, rujan 2018.

SVEUČILIŠTE JURJA DOBRILE U PULI

Filozofski fakultet

Odsjek za povijest

MARKO BURŠIĆ

**AMERIČKI POKRET ZA GRAĐANSKA PRAVA
(OD 1954. DO 1968. GODINE)**

Završni rad

JMBAG: 024201124, redoviti student

Studijski smjer: Talijanski jezik i književnost - Povijest

Predmet: Uvod u suvremenu povijest

Znanstveno područje: Humanističke znanosti

Znanstveno polje: Povijest

Znanstvena grana: Svjetska moderna i suvremena povijest

Mentor: doc. dr. sc. Iva Milovan Delić

Pula, rujan 2018.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani Marko Buršić, kandidat za prvostupnika talijanskog jezika i književnosti i povijesti ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

U Puli, 25. rujna 2018.

Student

IZJAVA
o korištenju autorskog djela

Ja, Marko Buršić dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom *Američk pokret za građanska prava (od 1954. do 1968. godine)* koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, 25. rujna 2018.

Potpis

SADRŽAJ

UVOD	6
1. AMERIČKI CRNCI OD KRAJA GRAĐANSKOG RATA DO SREDINE 20. STOLJEĆA	7
2. POČECI MASOVNOG POKRETA ZA GRAĐANSKA PRAVA.....	10
3. POKRET ZA VRIJEME KENNEDIJEVE ADMINISTRACIJE	16
4. UVOĐENJE ZAKONA ZA GRAĐANSKA PRAVA	21
5. PAD POKRETA I USPON CRNAČKOG NACIONALIZMA.....	24
ZAKLJUČAK.....	28
LITERATURA	29
SADRŽAJ	30
ABSTRACT	31

UVOD

Američki pokret za građanska prava koji se odvijao između pedesetih i šezdesetih godina 20. stoljeća iznimno je važan dio povijesti Sjedinjenih Američkih Država u kojem su se američka vlada i javnost morale suočiti s problemom društvenog rasizma koje je u praksi postojalo još od 19. stoljeća. Američki crnci u tom su razdoblju raznim manifestacijama, prosvjedima i bojkotima uspjeli srušiti legalnu podlogu sustava segregacije u južnim državama SAD-a kako bi napokon dobili šansu da se integriraju u društvo i politički život.

Iako se Američki pokret za građanska prava uglavnom povezuje s doktorom Martinom Lutherom Kingom mlađim i njegovim metodama prosvjedovanja, pokret je zapravo bio mnogo heterogeniji. Bilo je više organizacija koje su, svaka na svoj način, omogućile ukidanje segregacijskog sustava u južnim državama SAD-a. Cilj ovoga rada je prikazati najvažnija zbivanja koja su utjecala na razvoj pokreta i navesti važne ličnosti i organizacije koje su ga predvodile, te metode koje su koristili za postizanje svojih ciljeva.

S obzirom da je pokret bio usko vezan uz politička zbivanja unutar i izvan Sjedinjenih Američkih Država, treba svakako spomenuti i tenzije koje su se zbog njega stvorile između pojedinih država i nacionalne vlade SAD-a. U radu su zbog toga navedeni i načini kojima su razne predsjedničke administracije reagirale na zahtjeve aktivista i oporbu bijelaca s juga prema ukidanju segregacije, te utjecaj hladnoratovske vanjske politike na odluke američke vlade.

Kako bi razumjeli sustav segregacije važno je objasniti političke i društvene prilike u kojima se on stvorio, tako da je prvi dio rada usredotočen na razdoblje od kraja Američkog građanskog rata do početka pedesetih godina. Većina rada usredotočena je na razdoblje od 1954. do 1965. godine, u kojem je pokret postigao ogromnu popularnost i najveće rezultate, počevši od ukidanja segregacije u školskom sustavu 1954. godine, do uvođenja zakona za građanska prava 1964. i zakona o zaštiti prava glasa 1965. U zadnjem dijelu rada opisana je faza koja je trajala do 1968. godine, kad je pokret postepeno gubio relevantnost, ali i osvojio svoju zadnju pobjedu.

1. AMERIČKI CRNCI OD KRAJA GRAĐANSKOG RATA DO SREDINE 20. STOLJEĆA

Nakon završetka građanskog rata u Sjedinjenim Američkim Državama, 1865. godine Konfederacija južnih država našla se kao gubitnik i morala je pristati na ukidanje ropstva. Na jugu se tada nalazilo 4,000.000 crnaca koje je trebalo integrirati u američko društvo. U tu je svrhu Kongres Sjedinjenih Država donio prve zakone o građanskim pravima, prema kojima su crncima s juga priznata prava koja su imali građani bijele boje kože.¹

Republikanska stranka je u sklopu pokreta rekonstrukcije unije okupirala poražene države Konfederacije i započela planove za integraciju bivših robova.² Republikanskoj je stranci bilo u velikom interesu zadržati nadzor nad saveznom vladom, a to je namjeravala ostvariti glasovima južnjačkih crnaca.³ Kongres je 26. veljače 1869. godine odlučio da se pravo na glas ne može nikome oduzeti zbog boje kože, pa su tako crnci s juga uključeni u politički sustav, a neki od njih čak su i uspjeli započeti političku karijeru.⁴

Južni bijelci, međutim, nisu bili skloni novim zakonima koje im je nacionalna vlada nametala. I dalje su vjerovali da crnci pripadaju inferiornoj rasi, te da bi njihova integracija značila propast za bijelo društvo. Kako bi to spriječili, bivši robovlasnici okupljeni u Demokratskoj stranci trudili su se da oduzmu političku vlast republikancima. U državama u kojima su bijelci činili veliku većinu glasača, demokrati su lako pobjedili na izborima, dok su u rasno miješanim državama, prijetnjama i nasiljem pokušavali spriječiti crnce da glasaju. Nastale su razne ilegalne skupine koje su proganjale crnce i podržavatelje integracije, od kojih je najveća bila *Ku Klux Klan*, osnovana u Tennessiju u prosincu 1865. godine.⁵

Razdoblje rekonstrukcije završilo je nakon predsjedničkih izbora 1876. godine. Južnjaci su tada priznali novog predsjednika države Rutherforda Bircharda Hayesa, ali su zauzvrat tražili da se savezni vojnici povuku s juga. Time su demokrati definitivno

¹ Dierenfield, Bruce J., *The Civil Rights Movement*, Routledge, New York, 2013., 9.

² Brown, David; Webb, Clive, *Race in the American South from Slavery to Civil Rights*, Edinburgh University Press, Edinburgh, 2007., 172.

³ Zinn, Howard, *Narodna povijest Sjedinjenih Američkih Država*, V.B.Z., Zagreb, 2012., 224.

⁴ Webb, Brown, 173.

⁵ Dierenfield, 27.

vratili vlast nad regijom, što im je omogućilo da postupno oduzmu građanska prava koja su crnci stekli tijekom rekonstrukcije.⁶

Prvi segregacijski zakon, kojim je odobrena podjela bijelaca i crnaca u vlakovima uveden je u Tennesiju 1881. godine, a između 1887. i 1894. godine sve su južne države, osim Virginije i Južne i Sjeverne Caroline, uvele slične zakone, no segregacija u javnom prijevozu bila je samo početak. Krajem 19. i početkom 20. stoljeća južne su države uvođenjem novih zakona provele potpunu rasnu segregaciju u javnom životu. Crnci i bijelci imali su odvojene bolnice, kvartove, škole, crkve i restorane, dok su u tramvajima crnci morali sjediti na stražnjim sjedalima. Neke su općine zabranjivale crncima da stupaju u parkove, dječja igrališta ili knjižnice. Crnci su se protivili segregacijskim zakonima, no 1896. vrhovni je sud SAD-a u slučaju *Plessy protiv Ferguson*⁷, odlučio da je podjela javnih ustanova na temelju rase dopuštena ako su ustavnove jednake kvalitete. Južne su države tako provele segregaciju pod motom „odvojeni, ali ravnopravni“, no ravnopravnost nije uopće postojala u tom sustavu. Države su za financiranje crnačkih bolnica i škola odvajale jako malo novca, dok su u sudnicama svu moć imali bijelci, zbog čega su crnci najčešće gubili parnice i dobivali teške presude. Budući da ih zakon praktički uopće nije štutio, česti su bili incidenti rasnog nasilja, koje je u nekim slučajevima završavalo linčovanjem žrtve.⁸

Crnci su se u početku segregacijskim zakonima mogli suprostaviti političkom aktivnošću, no i to im je postupno oduzeto. Iako je petnaesti amandman ustava SAD-a spriječavao ukidanje glasa građanima na temelju rase, demokrati su našli način da zaobiđu tu prepreku. Krajem 19. i početkom 20. stoljeća južne su države jedna za drugom počele uvoditi nove zakone prema kojima su građani, kako bi dobili pravo glasa, morali platiti taksu i položiti ispit pismenosti. Mnogi su crnci tada još uvijek bili nepismeni, a većina ih se mogla zaposliti samo u loše plaćenim zanatima, tako da su novi zakoni donijeli do ogromnog pada broja crnih glasača. U Louisiani je, na primjer, 1896. na popisu glasača bilo prijavljeno 130.334 crnaca, a u roku od osam godina taj je broj pao na manje od 1400. Crnci koji su vodili političku karijeru sasvim

⁶ Webb, Brown, 176.

⁷ Imučni crnac Homer Plessy pokrenuo je parnicu nakon što je izbačen je iz prvoklasnog vagona vlaka u Louisiani, tvrdeći da se odvajanje putnika na osnovi rase protivi ustavu SAD-a. Isto, 192-193.

⁸ Isto, 192-195, 198-199.

su izgubili podršku. Do 1901. u Kongresu SAD-a nije se više nalazio ni jedan crnac s juga.⁹

Nove prilike za osobe crne boje kože pojavile su se 1917. godine, kad su se Sjedinjene Države uključile u Prvi svjetski rat. Zbog rata se zaustavio dotok doseljenika koji je sjeverne tvornice opskrbljivao jeftinom radnom snagom, pa su poslodavci kao alternativu počeli zapošljavati crnce s juga. Između 1910. i 1920. više od pola milijuna crnaca napustilo je regiju i krenulo u gradove sjevera i zapada, a do 1930. taj je broj porastao na 1,5 milijuna.¹⁰ Posebno popularne destinacije bile su Chicago, Detroit i New York.¹¹ Doseljenici s juga brzo su shvatili da je rasizam prisutan i u ostatku Sjedinjenih Američkih Država. Društvena i gospodarska diskriminacija ograničila je mnoge crnce na loše plaćene poslove i potisnula ih u gradska geta, no usprkos tim činjenicama za većinu migranata sjeverne su države predstavljale znatno poboljšanje nasuprot uvjetima koje su morali trpjeti na jugu.¹² Najznačajnije unaprijeđenje bilo je što su napokon mogli glasati bez prepreka.¹³ Crnci koji su se doselili s juga počeli su koristiti svoja prava kao glasači i stvorili su moćni glasački blok koji je imao značajan utjecaj na lokalne i državne izbore.¹⁴

Temelji koji su omogućili pokret za građanska prava postavljeni su za vrijeme Drugog svjetskog rata. Nakon 1941. više od milijun južnih crnaca migriralo je na sjever, ali su se i migracije unutar juga također povećale. Kako su mnogi bijelci služili u vojsci, stvorio se manjak radne snage, pa su crnci napuštali farme i plantaže u potrazi za poslovima u tvornicama i brodogradilištima.¹⁵ Odlaskom iz izoliranih ruralnih područja, crnci su u urbanim središtima stvarali velike zajednice, što im je omogućilo da pokrenu organizirane akcije protiv segregacije.¹⁶

⁹ Isto, 185, 187-188.

¹⁰ Isto, 234-236.

¹¹ Dierenfield, 16.

¹² Webb, Brown, 237.

¹³ Dierenfield, 16.

¹⁴ Webb, Brown, 247.

¹⁵ Isto, 253.

¹⁶ Dierenfield, 17-18.

2. POČECI MASOVNOG POKRETA ZA GRAĐANSKA PRAVA

Prvi predsjednik iz redova Demokratske stranke koji je otvoreno vezao svoju administraciju sa željom za rasnom ravnopravnošću bio je Harry S. Truman.¹⁷ Truman je krajem 1946. godine imenovao *Odbor za građanska prava*, koji je preporučio da se Ministarstvo pravosuđa proširi na odjel za građanska prava, da se uspostavi stalno povjerenstvo za građanska prava, da kongres donese zakone protiv linčovanja i da se zabrani diskriminacija pri glasovanju. Odbor je predložio i nove zakone kojima bi se okončala rasna diskriminacija na radnim mjestima.¹⁸ Međutim, za ostvarivanje tih mjera nacionalna vlada morala bi nametnuti zakone južnim državama, čemu nije bila sklona konzervativna koalicija južnih demokrata i sjevernih republikanaca koja je dominirala Kongresom. Planove za reforme dodatno je spriječila i eskalacija Hladnog rata, zbog koje je predsjednik u prvi plan stavio vanjsku politiku. Posebno važan cilj bio mu je spriječavanje širenja internacionalnog komunizma, zbog čega nije htio trošiti ograničeni politički kapital na reformu građanskih prava.¹⁹

S druge strane, međunarodno stanje tijekom Hladnog rata donijelo je i neke pozitivne promjene u borbi za građanska prava. Naime, Sjedinjene Države nisu smjele dopustiti diskriminaciju u vlastitoj zemlji dok su u ostatku svijeta promicale demokraciju i slobodu. To je iskoristila organizacija *National Association for the Advancement of Colored People*²⁰ (NAACP),²¹ koja je još od početka stoljeća vodila parnice za ukidanje sustava segregacije.²² NAACP je početkom 1950-ih godina izradio pravni plan za postupno ukidanje segregacije, počevši od sveučilišta. Charles Hamilton Houston, glavni strateg organizacije, od Vrhovnog je suda tražio da se resurse za više školstvo crnaca i bijelaca izjednače, međutim znao je da bi to previše stajalo južne države, pa je računao da će umjesto toga morati ukinuti segregaciju na sveučilištima.²³ Presedan koji je NAACP-u omogućio da pobijedi niz parnica za ukidanje segregacije na sveučilištima bili su slučajevi *Sweatt protiv Paintera* i *McLaurin protiv Oklahome*, iz 1950. godine, u kojima su suci donijeli odluku da

¹⁷ Webb, Brown, 262-263.

¹⁸ Zinn, 490.

¹⁹ Webb, Brown, 268.

²⁰ U prijevodu *Nacionalno udruženje za boljitak obojenih*.

²¹ Webb, Brown, 272.

²² Dierenfield, 16.

²³ Webb, Brown, 272-273.

sveučilišta u Teksasu i Oklahomi moraju primiti studente crne boje kože. Suci su zaključili da su segregirana sveučilišta studentima mogla priuštiti samo limitiranu stručnu spremu, zbog čega je trebalo integrirati crnce u sveučilišta bijelaca kako bi imali jednake uvjete za profesionalni uspjeh.²⁴

NAACP je ubrzo tu taktiku prenio i na ostatak školskog sustava. Za ukidanje segregacije u školama NAACP je izabrao slučaj *Brown protiv Uprave za obrazovanje*, u kojem su pet obitelji pokrenule parnice za poboljšanje crnačkih škola. Glavni odvjetnik u tom slučaju bio je Houstonov učenik, Thurgood Marshall. Slučaj je prvi put predstavljen u prosincu 1952., a tek nakon dugih rasprava zaključen je 17. svibnja 1954.²⁵ Sud je zaključio da odvajanje djece „stvara osjećaj podređenosti (...) koja bi mogla utjecati na njihova srca i umove na način za koji nije vjerojatno da bi se ikad mogao poništiti“. Na području javnog obrazovanja, rekao je, „doktrini *odvojeni ali jednaki* nema mjesta.“²⁶ Međutim, sud je odlučio da su za ukidanje segregacije u školama zadužene same države i da ju treba provesti „promišljenom brzinom“, pa se taj proces unedogled odugovlačio, zbog čega je NAACP morao pokrenuti stotine parnica kako bi natjerao upravitelje škola da integriraju učenike crne boje kože. Velik broj bijelaca, od političara do običnih građana, pokrenuo se u masovnu opoziciju protiv sudske odluke, zbog koje je još deset godina nakon odluke vrhovnog suda manje od 2% crnaca u južnim državama pohađalo nastavu s bijelcima.²⁷

Još jedan razlog zbog kojeg se integracija u školskom sustavu loše provodila bila je pasivnost predsjedničke administracije prema nametanju novog zakona. Tadašnji predsjednik Dwight D. Eisenhower općenito je mislio da Bijela kuća nema pravo miješati se u unutarnju jurisdikciju pojedinih država. Eisenhowerova pasivnost potakla je neke političare na jugu da se odupru ukidanju segregacije u školama. U gradu Mansfieldu je, na primjer, u kolovozu 1956. godine tekasaški guverner Allan Shivers ispred srednje škole postavio policajce da bi spriječio ulaz crncima.²⁸

Nakon Mansfielda slijedilo je još sličnih incidenata, koji su kulminirali konfrontacijom između arkansaškog guvernera Orvala Faubsa i nacionalne vlade. U jesen 1957. godine srednja škola u gradu Little Rocku trebala je primiti devet učenika

²⁴ Klarman, Michael J., *Brown v. Board of Education and the Civil Rights Movement*, Oxford University Press, New York, 2007., 55-56.

²⁵ Webb, Brown, 272-273.

²⁶ Zinn, 491.

²⁷ Webb, Brown, 275, 277.

²⁸ Isto, 282.

crnaca.²⁹ Na prvom danu nastave, guverner Faubus angažirao je grupu rasista da prave probleme, nakon čega je poslao vojnike nacionalne garde, navodno da spriječe nered, a zapravo da učenicima spriječe ulazak u školu.³⁰ Predsjednik Eisenhower pozvao je Faubusa na sastanak i uspio ga nagovoriti da povuče Nacionalnu gardu, međutim nakon što su se vojnici povukli, rulja bijelaca okružila je srednju školu i natjerala mlade crnce da napuste zgradu.³¹ Nasilje u Little Rocku privuklo je televizijske stanice, koje su uživo prenosile događaje.³² Eisenhower se našao pod velikim pritiskom, zbog kojeg je morao napustiti politiku pasivnosti. Reagirao je na kaos u Little Rocku tako što je preuzeo kontrolu nad Nacionalnom gardom Arkansasa i poslao još tisuću vojnika kako bi vratio red.³³

Slanje vojske u Little Rock s jedne je strane pokazalo uzaludnost otpora južnih država, no s druge strane, korištenje sile od strane nacionalne vlade za rješavanje krize dalo je segregacionistima argumenata protiv vladine intervencije. Kritičari su uspoređivali oružanu intervenciju u Little Rocku s intervencijom SSSR-a za gušenje ustanka u Mađarskoj 1956. godine. Tvrdili su da je opasnost totalitarizma prisutna čak i u Sjedinjenim Državama.³⁴

Integracija školstva bila je prva velika pobjeda u borbi za građanska prava, koja je uvjerila crnce da je sustav segregacije moguće srušiti, no zbog neodlučnosti federalne vlade da izravno intervenira građani su sami morali preuzeti inicijativu. Prosvjedi crnaca za građanska prava nisu bili novost, no razdoblje masovnih akcija koje je započelo od sredine 50-ih godina predstavljalo je novu, odlučniju fazu prosvjeda. Prvu takvu akciju pokrenuli su stanovnici grada Montgomerija u Alabami. U Montgomeriju crnci su činili 70% putnika na autobusima, no prema zakonu Alabame, deset prednjih sjedala u autobusu trebalo je biti rezervirano za bijele putnike, a stražnjih deset za crnce. Crnci su mogli sjediti u sredini samo ako nije bilo bijelaca bez sjedala.³⁵

Lokalni su aktivisti priliku za pokretanje akcije protiv segregacije u gradskim autobusima dobili kada je 1. prosinca 1955. godine ugledna aktivistica NAACP-a

²⁹ Isto, 282-283.

³⁰ Dierenfield, 34.

³¹ Webb, Brown, 283.

³² Dierenfield, 36.

³³ Webb, Brown, 283.

³⁴ Isto, 284.

³⁵ Isto, 291.

Rosa Parks u autobusu odbila prepustiti sjedalo bijelcu.³⁶ Uhićenje Rose Parks bio je događaj koji je potaknuo vođu lokalnog NAACP-a, Edgara Daniela Nixona da organizira bojkot autobusa. Nixon je 5. prosinca okupio 50 svećenika, najutjecajnijih vođa crnačke zajednice kako bi zajedno organizirali bojkot.³⁷ Vođe nacionalnog NAACP-a bili su u početku skeptični prema akciji, tako da su stanovnici Montgomerija odlučili osnovati *Montgomery Improvement Association* (MIA), novu organizaciju za koordinaciju bojkota.³⁸ Kao predsjednika organizacije izabrali su dvadesetšestogodišnjeg svećenika Martina Luthera Kinga mlađeg. Članovi MIA-e zahtjevali su uljudnije ponašanje vozača prema crncima, zapošljavanje crnaca kao vozače za rute koje su prolazile kroz crnačke četvrti i ukidanje posebnih sjedala za bijelce i crnce, no pregovori s predstavnicima autobusne kompanije brzo su propali. Akcija koja je trebala biti jednodnevni prosvjed pretvorila se u najveću kampanju za rasnu reformu u povijesti juga.³⁹

Bijelci su očekivali da će bojkot brzo propasti, no bojkoteri su bili uporni. Za radnike koji su inače autobusom išli na posao MIA je organizirala prijevoz automobilima, no za to je morala trošiti mnogo novca. Resurse za bojkot MIA je dobivala putem raznih donacija. Pomoć su im pružali lokalnih crnci, crkve, NAACP, humanitarne organizacije i anonimni bijelci.⁴⁰

Članovi gradske općine i građani Montgomerija udružili su se kako bi pružali otpor bojkotu. Poslodavci su davali otkaze radnicima koji su sudjelovali u bojkotu, dok su policajci pravili probleme vozačima koji su automobilima prevozili prosvjednike. Ekstremisti su jednom prilikom čak i bacili dinamit na kuće Nixona i Kinga.⁴¹ Postupci segregacionista su međutim imali obrnuti učinak od predviđenog. Crnci ne samo da su nastavljali bojkot, nego su i povećali svoje zahtjeve.⁴² NAACP je pokrenuo parnicu na federalnom sudu za kompletno ukidanje autobusne segregacije.⁴³ Zahvaljujući medijskom prijenosu događaja kampanja je dobila dodatnu moralnu i financijsku podršku. Parnica NAACP-a bila je uspješna i u lipnju 1956. federalni sud je donio odluku da je segregacija u autobusima u raskoraku s konstitucijom SAD-a. Novi se

³⁶ Dierenfield, 45.

³⁷ Webb, Brown, 292.

³⁸ Dierenfield, 46.

³⁹ Webb, Brown, 292.

⁴⁰ Dierenfield, 49.

⁴¹ Webb, Brown, 292-293.

⁴² Isto, 293.

⁴³ Dierenfield, 50.

zakon počeo provoditi od 20. prosinca i MIA je proglasila kraj bojkota koji je trajao 381 dana.⁴⁴

Zahvaljujući uspjehu kampanje Martin Luther King je stekao inernacionalnu slavu kao vodeći borac za građanska prava svoje generacije.⁴⁵ To mu je omogućilo da zajedno s grupom svećenika i aktivista, u siječnju 1957. osnuje organizaciju *Southern Christian Leadership Conference*.⁴⁶ SCLC je zagovarao da mase crnaca poduzmu direktne nenasilne akcije protiv sustava segregacije, kao što su to učinili stanovnici Montgomerija. Vjerovali su da je direktna akcija efikasnija od sudskih parnica, a kao najvažniji cilj postavili su registraciju crnaca na glasačke liste.⁴⁷

Iako je bojkot u Montgomeriju postigao veliki uspjeh, njegovi organizatori nisu uspjeli iskoristiti momentum kojega je kampanja stvorila kako bi ukinuli segregaciju i na drugim mjestima. Pokret je dobio novu snagu tek početkom 60-ih godina, kad su akcije u svoje ruke preuzele nove generacije mladih aktivista.⁴⁸

U Greensboru su četiri mlada crnca 1. veljače 1960. sjeli za segregirani šank u lokalnoj *Woolworth's* trgovini i odbili napustiti svoja mjesta nakon što ih osoblje nije htjelo poslužiti. Sljedećeg dana studenti Ezell Blair, Franklin McCain, Joseph McNeil i David Richmond ponovno su se vratili, no ovaj put s još 23 kolega sa sveučilišta. Do kraja tjedna prosvjedu se pridružilo više od 300 studenata, koji su okupirali i ostale segregirane lokale.⁴⁹ U roku od jednog tjedna slične demonstracije pokrenute su i u drugim gradovima Sjeverne Caroline: Raleighiju, Durhamu, West Pointu i Winston-Salemu.⁵⁰ Ovakvi tipovi prosvjeda nisu bili novost za crnce, taktiku nenasilnog okupiranja objekata koristila je udruga *Congress of Racial Equality*⁵¹ (CORE) još 40-ih godina, a slične akcije pokrenuo je i NAACP 1958. godine u Oklahomi i Kansasu, no ovo je bio prvi put da su aktivisti uspjeli privući nacionalnu pažnju. NAACP, CORE i SCLC priključili su se inicijativi kako bi pripremili aktiviste i koordinirali akcije. Prosvjedi 1960. godine brzo su se proširili iz Sjeverne Carloine i na ostatak juga. Do travnja prosvjedi su se održali u 78 općina, a sudjelovalo je 70.000 studenata, od

⁴⁴ Webb, Brown, 293.

⁴⁵ Isto, 294.

⁴⁶ U prijevodu *Konferencija vodstva južnih kršćana*.

⁴⁷ Garrow, David J., *Bearing the Cross: Martin Luther King, Jr., and the Southern Christian Leadership Conference*, HarperCollins, New York, 1986., 85-86, 97.

⁴⁸ Webb, Brown, 293, 295.

⁴⁹ Isto, 296.

⁵⁰ Dierenfield, 55.

⁵¹ U prijevodu *Kongres o rasnoj jednakosti*.

kojih je policija uhitila 3.000.⁵² Popunjavanje zatvora bilo je ključno za uspjeh akcije, jer je broj tamnica bio ograničen, tako da policija nije mogla zatvoriti sve prosvjednike.⁵³

Studentski prosvjedi započeli su novu, militantniju fazu crnog aktivizma. Mlade studente podupirali su i bijelci sa sjevera, bojkotirajući lokalne trgovine koje su prakticirale segregaciju, a pridružili su im se i neki bijelci s juga. U državama takozvanog dubokog juga, gdje je otpor rasnoj reformi bio najjači prosvjedi nisu bili uspješni, jer su vlasti pokrenule nasilnu represiju protiv prosvjednika, no u umjerenijim državama studenti su uspjeli natjerati velik broj lokala da počnu posluživati crnce.⁵⁴

Nakon uspješne kampanje predstavnici studenata s raznih sveučilišta su u travnju 1960. godine osnovali vlastitu udrugu za organizaciju prosvjeda pod imenom *Student Nonviolent Coordinating Committee*⁵⁵ (SNCC). Nisu se htjeli vezati uz SCLC, jer su smatrali da se organizacija previše oslanjala na kult ličnosti Martina Luthera Kinga. Odlučili su da će SNCC-om demokratski upravljati veća grupa lidera.⁵⁶ Članovi SNCC-a prihvatili su nenasilnu taktiku prosvjedovanja, međutim postojala je debata o tome u kojoj ju mjeri treba primjenjivati. Neki studenti su prakticirali filozofiju potpunog nenasilja, to jest nisu koristili niti samoobranu, no nisu svi bili spremni ići do takvih ekstrema.⁵⁷ Iako je u SNCC-u bilo unutarnjih konflikata studentske akcije su znatno proširile utjecaj pokreta za građanska prava. Dok su prije prosvjedi bili ovisni o akcijama vođa crnačkih zajednica, SNCC je dao priliku studentima da sami organiziraju niz manjih akcija koje su u konačnosti imale veliko značenje.⁵⁸

⁵² Webb, Brown, 295-296.

⁵³ Dierenfield, 57.

⁵⁴ Webb, Brown, 297.

⁵⁵ U prijevodu *Studentski nenasilni koordinacijski odbor*.

⁵⁶ Webb, Brown, 297.

⁵⁷ Hogan, Wesley C., *Many Minds, One Heart: SNCC's Dream for a New America*, The University of North Carolina Press, Chapel Hill, 2007., 35-36.

⁵⁸ Dierenfield, 61.

3. POKRET ZA VRIJEME KENNEDIJEVE ADMINISTRACIJE

Dok je John Fitzgerald Kennedy još uvijek bio predsjednički kandidat pokazao je sklonost prema pokretu za građanska prava. Kada je u listopadu 1960. godine tijekom jednog prosvjeda u Atlanti policija uhitila Martina Luthera Kinga, Johnov brat, odvjetnik Robert Kennedy, vodio je pregovore sa sucem za oslobođenje Kinga. Plan se pokazao dobitnim, jer su glasači Kennediju donijeli usku pobjedu nad republikanskim kandidatom Richardom Nixonom na predsjedničkim izborima u studenom s 0,2% glasova razlike. Crnci su zbog toga očekivali da će Kennedy energičnije od Eisenhowera podupirati borbu za građanska prava. No Kennedy na svom inauguracijskom govoru u siječnju 1961. godine nije spomenuo problem rasne diskriminacije, već je kao svoju glavnu preokupaciju naveo spriječavanje širenja internacionalnog komunizma. Kennedy je bio svjestan da za provođenje novih zakona treba dobiti odobrenje od Kongresa, u kojem su konzervativni južni demokrati imali veliki utjecaj, pa ih nije htio okrenuti protiv sebe uvođenjem nove legislacije za građanska prava.⁵⁹

Vrhovni sud je 1960. u slučaju *Boynton protiv Virginije* donio odluku da segregacija na međudržavnim prijevozima nije u skladu s ustavom Sjedinjenih Država, no predsjednička administracija nije poduzela potrebne mjere da nametne novi zakon južnim državama. Kako bi pritisnuli Kennedijevu administraciju da se pokrene, aktivisti CORE-a su 4. svibnja 1961. započeli novu kampanju. Pod vodstvom Jamesa Farmera, trinaest aktivista, sedam crnaca i šest bijelaca, s dva je autobusa krenulo na takozvanu *Vožnju slobode (Freedom Ride)* iz Washingtona, DC u New Orleans⁶⁰ kako bi pokazali javnosti da je segregacija na jugu još uvijek aktivna.⁶¹

Aktivisti su prvi ozbiljni napad doživjeli 14. svibnja u Alabami u blizini grada Annistona, kada je rulja bijelaca uništila autobuse i pretukla putnike, dok je u Birminghamu policijski komesar Eugene Connor odlučio povući policajce i dopustiti članovima *Ku Klux Klana* da napadnu putnike. Zbog raznih napada aktivisti nisu mogli pronaći vozača koji bi ih odnio dalje do Montgomerija. Robert Kennedy je pregovarao s predstavnicima autobusne tvrtke da aktivistima nabave prijevoz i

⁵⁹ Webb, Brown, 298-299.

⁶⁰ Isto, 299-300.

⁶¹ Dierenfield, 64.

nagovorio je guvernera Alabame, Johna Pattersona, da im priušti policijsku zaštitu. No kad je autobus stigao u Montgomery, policajci su se držali po strani, dok je rulja napadala aktiviste. Sljedećeg dana bijelci su opkolili crkvu u kojoj su se okupili aktivisti kako bi pružili dobrodošlicu putnicima. Kako bi spriječio daljnje nasilje, Robert Kennedy je uspio nagovoriti guvernera Pattersona da mobilizira Nacionalnu gardu Alabame kako bi oslobodio crnce zarobljene u crkvi.⁶²

Nakon što su aktivisti krenuli prema Mississippiju, predsjednik je odlučio na miran način zaustaviti kampanju. Robert Kennedy je postigao dogovor sa senatorom Mississippija da osigura tjelesnu sigurnost putnika, ali i da ih uhititi zbog prekršaja segregacijskih zakona. Također je pregovarao s vođama pokreta da na neko vrijeme prekinu akcije kako bi se spriječilo daljnje nasilje. Aktivisti su međutim nastavili kampanju osnivanjem odbora za koordinaciju *Vožnja slobode*. Odbor je okupio mnoge putnike iz ostalih južnih država i organizirao prijevoz prema Mississippiju. Neprestani pritisak kojeg je kampanja vršila natjerala je predsjedničku administraciju da nešto poduzme. Robert Kennedy nagovorio je Komisiju za međudržavnu trgovinu da objavi zapovijed za ukidanje segregacije međudržavnog prijevoza efektivnu od 1. studenog 1961. godine. Osim u određenim zonama u Dubokom jugu, aktivisti su svojim akcijama uspjeli u sljedećim mjesecima nametnuti ukidanje segregacije na javnom prijevozu. Zahvaljujući *Vožnjama slobode* CORE se afirmirao kao jedan od predvodnika u pokretu za građanska prava.⁶³

Kako bi spriječila daljnje nasilje Kennedijeva administracija pokušala je odvući pokret za građanska prava dalje od izravne akcije i preusmjeriti ga prema integraciji u glasački sustav. Zbog toga je u travnju 1962. godine pokrenut *Voter Education Project* (VEP), projekt koji je predviđao prikupljanje financijske pomoći od sjevernih dobrotvornih organizacija za upis crnaca u glasačke popise. Sve glavne organizacije za građanska prava priključile su se inicijativi. Iako su članovi SNCC-a i CORE-a bili skeptični prema motivaciji Kennedijeve administracije, entuziastično su pokrenuli kampanje za upis glasača u malim gradovima i ruralnim područjima dubokog juga.⁶⁴ Zahvaljujući VEP-u broj upisanih crnih glasača povećao se s 29% na 43%, no najveći

⁶² Webb, Brown, 300.

⁶³ Isto, 301.

⁶⁴ Na istom mjestu.

broj upisanih nalazio se u sigurnijim urbanim zonama, dok u ruralnim područjima nije bilo velikog uspjeha, najviše zbog nasilnog otpora lokalnih bijelaca.⁶⁵

Iako je nacionalna vlada podržavala akciju aktivista, ipak nije bila voljna direktno intervenirati u pojedinim državama. Zbog njenog oklijevanja da direktno pomogne aktivistima pokret za građanska prava je 1962. godine ušao u krizu, pogotovo nakon kampanje u Albaniju. U gradu Albaniju, u jugozapadnom dijelu Georgije, sustav segregacije ostao je nepovrijeđen od vanjskih događaja. Još u listopadu 1961. godine aktivisti SNCC-a uspjeli su pokrenuti lokalnu crnačku zajednicu, koja je pod vodstvom doktora William G. Andersona organizirala niz masovnih susreta, ekonomskih bojkota i marševa, no gradske vlasti nisu htjele pristati na pregovore.⁶⁶ Anderson je u pomoć odlučio pozvati Martina Luthera Kinga. Vođa SCLC-a pristao je i 15. prosinca održao govor u baptističkoj crkvi u Albaniju kojim je ponovno probudio nadu za uspjehom. King nije planirao dugo ostati u Albaniju, no s obzirom da gradske vlasti i dalje nisu bile spremne na sporazum odlučio je da se SCLC treba dublje uključiti u pokret.⁶⁷

Jedna od najvećih prepreka pokretu u Albaniju bio je šef policije Laurie Pritchett, koji je dobro poznao Kingove taktike. Znao je da King računa na dramatični konflikt između policije i lokalnih crnaca koji bi zaprepastio američku javnost. Pritchett je zato naredio svojim ljudima da se suzdrže od nasilja pri uhićenju aktivista.⁶⁸ Kako bi spriječio popunjavanje zatvora, uhićene je aktiviste slao u zatvore udaljene i do 30 milja od Albanija.⁶⁹

Pokret u Albaniju također su narušile i tenzije između raznih organizacija za građanska prava. Iako su se mlađi članovi NAACP-a entuziastično pridružili akcijama SNCC-a, stariji vođe organizacije nisu vjerovali da su direktne akcije i popunjavanje zatvora najbolja taktika.⁷⁰ Aktivisti SNCC-a bili su zadovoljni s publicitetom kojeg je pokret dobio nakon što se njemu pridružio SCLC, međutim nisu htjeli da King preuzme vodstvo nad pokretom. Podijeljenost vođa pokreta otežala je održavanje morala i discipline u redovima prosvjednika. Do kolovoza 1962., devet mjeseci

⁶⁵ Dierenfield, 70.

⁶⁶ Webb, Brown, 303.

⁶⁷ Garrow, 183-185

⁶⁸ Webb, Brown, 303-304.

⁶⁹ Dierenfield, 79.

⁷⁰ Garrow, 175- 177.

prosvjedovanja nisu donijeli nikakve promjene u sustavu segregacije u Albaniju, zbog čega je King morao neslavno napustiti grad.⁷¹

Nakon neuspjeha kampanje u Albaniju budućnost pokreta za građanska prava bila je nesigurna. Neki su aktivisti iskazali razočaranje vodstvom Martina Luthera Kinga i s taktikama SCLC-a koje nisu donijele nikakve rezultate.⁷² U tom se periodu sve veći broj mladih crnaca počeo okretati prema crnačkom nacionalizmu kao alternativnom pokretu. Najpopularnija nacionalistička organizacija bila je *Nation of Islam* Elijaha Muhammada, poznata i pod imenom *Crni muslimani*. Ta je organizacija imala tisuće članova, većinom iz gradskih geta i zagovarala je odvajanje rasa kao jedini način spriječavanja rasnog nasilja. Malcolm X, jedan od najkarizmatičnijih članova organizacije, tvrdio je da je integracija crnaca nemoguća i da King vara mase praznim obećanjima. Malcolm je mislio da bi se crnci trebali odvojiti u vlastitu zemlju radije nego da se integriraju u „korumpirano društvo Sjedinjenih Država“. Preporučao je crncima da se od bijelaca brane bilo kojim sredstvima, pa čak i da ih ubiju ako je to potrebno.⁷³

Pokret je trebao poduzeti radikalnu kampanju kako bi natjero vladu da rasno pitanje postavi kao politički prioritet. SCLC je zato za svoju novu akciju izabrao zloglasni grad Birmingham u Alabami. Birmingham je bio najveći industrijski grad na Jugu, no crnci su u njemu živjeli u najgorim uvjetima, jer su ih članovi *Ku Klux Klana* na razne načine proganjali. U njihovim dvorištima palili su križeve, tukli ih i bombardirali njihove kuće.⁷⁴ Glavni promicatelj rasnog terora u gradu bio je komesar javne sigurnosti Eugene Connor, koji je koristio svoj autoritet nad policijom kako bi prijetnjama i nasiljem ušutkao promicatelje reforme. Članovi SCLC-a su baš zbog te surovosti izabrali Birmingham kao metu svoje kampanje. King je uvidio da je jedna od pogreška pokreta u Albaniju bila da kampanja nije imala definirani cilj, već je napala sustav segregacije u cijelosti; zbog toga je kao cilj kampanje u Birminghamu postavio ukidanje segregacije u gradskim trgovinama.⁷⁵

SCLC je predviđao da će Connor narediti policiji da nasiljem otjera prosvjednike, međutim pokazao je neuobičajenu samokontrolu.⁷⁶ Kako bi privukao pažnju medija, King je pustio da ga policajci uhite tijekom prosvjeda, no kada je

⁷¹ Webb, Brown, 304.

⁷² Isto, 305.

⁷³ Dierenfield, 80.

⁷⁴ Isto, 80.

⁷⁵ Webb, Brown, 305.

⁷⁶ Isto, 306.

nakon tjedan dana izašao iz zatvora, pokret u Birminghamu već se ohladio. SCLC-u je trebalo više ljudi za prosvjede, jer je bilo jako malo crnaca koji su bili spremni završiti u zatvoru, najviše zbog straha da ne izgube posao. Riješenje na to našao je aktivist James Bevel, koji je predložio da se u marševe angažiraju školarci, kako bi njihovi roditelji mogli i dalje raditi.⁷⁷ SCLC je od 2. svibnja organizirao marševe u kojima je sudjelovalo više tisuća crnih školaraca. U roku od jednog tjedna policija je uhitila više od 2.000 djece. Connor je zbog te provokacije napokon izgubio kontrolu i naredio policajcima da na prosvjednike puste pse i zaliju ih visokotlačnim vodenim crijevima. Korištenje školaraca u marševima izazvalo je mnoge kritike, no donijelo je željene rezultate. Prizori nasilja na ulicama Birminghama izazvali su nacionalne i internacionalne kritike. Sovjetske novine iskoristile su tu priliku kako bi ismijale neuspjeh vlade SAD-a da u praksi provede ideale američke demokracije. Kennedy je morao u Birmingham poslati predstavnika Ministarstva za pravosuđe da vodi pregovore između SCLC-a i Birminghamskih trgovaca.⁷⁸ Trgovci su napokon popustili 10. svibnja i odobrili Kingove zahtjeve.⁷⁹ Uspjeh pokreta u Birminghamu potaknuo je crnce da u ostalim južnim državama pokrenu slične kampanje. Deset tjedna nakon dogovora u Birminghamu diljem juga izbio je 758 prosvjeda u 75 gradova.⁸⁰

Dramatične demonstracije nezadovoljstva crnaca natjerale su Kennedijevu administraciju da promjeni svoj stav prema pitanju građanskih prava. Predsjednik Kennedy se 11. lipnja preko televizije obratio javnosti i najavio da će dati podršku za uvođenje novog zakona o građanskim pravima.⁸¹ Kako bi prikupili podršku javnosti i kongresa za uvođenje novog zakona, vođe pokreta za građanska prava organizirali su marš na Washington. Marš se održao 28. kolovoza 1963. ispred Lincolnovog spomenika i uspio je okupiti 250.000 ljudi. Govore su održali svi najvažniji vođe pokreta za građanska prava, a kulminacija događaja bio je govor Martina Luthera Kinga, kojim je najbolje izrazio svoju želju za ravnopravnim društvom bez rasnih prepreka.⁸²

⁷⁷ Dierenfield, 82.

⁷⁸ Webb, Brown, 306-307.

⁷⁹ Dierenfield, 83-84.

⁸⁰ Webb, Brown, 307.

⁸¹ Isto, 307.

⁸² Dierenfield, 89-92.

4. UVOĐENJE ZAKONA ZA GRAĐANSKA PRAVA

Unatoč trudu crnih lidera, političari s juga i dalje su pružali otpor legitimaciji novog zakona. Nakon što je u Dallasu 22. studenog 1963. predsjednik Kennedy ubijen, izgledalo je da zakon nikako neće moći proći preko otpora Kongresa. Nakon više mjeseci konstantnog pritiska od strane organizacija za građanska prava i religijskih grupa, te pomoći novog predsjednika Lyndona Johnsona, nova je legislacija napokon odobrena. Predsjednik Johnson je 2. srpnja 1964. potpisao novi Zakon za građanska prava (*Civil Rights Act*) koji je zabranjivao segregaciju u javnim ustanovama i dao nacionalnoj vladi mogućnost da izravno utječe na ukidanje segregacije u školskom sustavu ukidanjem financijskih sredstva za škole koje diskriminiraju učenike crne boje kože. Uspostavljeno je i povjerenstvo za ravnopravno zapošljavanje i zabranjena je diskriminacija na radnom mjestu na osnovi rase, vjere, podrijetla i spola. Iako je u dubokom jugu bilo otpora prema implementaciji novih zakona, većina južnjaka relativno je mirno primila integraciju javnih ustanova. No opozicija integraciji škola ostala je živa u mnogim dijelovima regije, kao i odbijanje poslodavaca da zapošljavaju crnce. Novi zakon također nije ništa učinio za crnce koji nisu mogli glasati.⁸³

Potreba za zakonom za zaštitu glasača bila je najjasnija na primjeru Missisippija, gdje su crnci činili 40% ukupnog stanovništva, no samo je 1 od 20 odraslih crnaca bio upisan kao glasač.⁸⁴ Vođa SNCC-a Robert Moses odlučio je u Missisippiju organizirati masovnu kampanju za upis glasača. Inicijativa koja se trebala održati tijekom ljeta 1964. godine dobila je naziv *Ljeto slobode*.⁸⁵ Kampanji su se pridružili studenti sa sjevera, od kojih su tri četvrtine bili bijelci.⁸⁶ Iako je odaziv na akciju bio velik, ona nije bila uspješna zbog nasilja rasista. Tijekom *Ljeta slobode* osamdeset aktivista doživjelo je fizičke napade, četvero ih je ozbiljnije ranjeno, a bilo je i troje ubijenih. Teroristi su bombardirali crkve i kuće crnaca, dok je policija uhitila više od 1.000 aktivista i potencijalnih glasača. Zbog nemilosrdnog nasilja rasista aktivisti su uspjeli registrirati samo 1.600 crnih glasača.⁸⁷

⁸³ Webb, Brown, 308-309.

⁸⁴ Isto, 309.

⁸⁵ Izvorno *Freedom Summer*.

⁸⁶ Dierenfield, 105-106.

⁸⁷ Webb, Brown, 311.

Brutalna represija u Missisippiju uvjerila je mnoge aktiviste da nastavak nenasilne strategije više nije bio moguć.⁸⁸ Kada je CORE pokrenuo kampanju u Jonesboru, gradu u Louisiani, lokalni crnci, mnogi od kojih su bili ratni veterani, osnovali su organizaciju *Deacons for Defence and Justice*, kako bi branili aktiviste od napada *Ku Klux Klana*. Članovi *Deaconsa* su sa sobom nosili pištolje i puške zbog čega se rasisti nisu usuđivali maltretirati aktiviste dok su oni bili prisutni. Kako aktivisti CORE-a i SNCC-a tijekom ljeta 1964. nisu dobili nikakvu zaštitu od policije i nacionalne vlade počeli su otvoreno podržavati inicijativu *Deaconsa*, napustivši tako filozofiju potpunog nenasilja.⁸⁹

Sve veće tenzije koje su se stvarale u pokretu za građanska prava između militatnih elemenata i pacifista za neko vrijeme su se smirile zahvaljujući velikom uspjehu kampanje za upis glasača u Selmi, gradu u Alabami. SCLC je tamo započeo akcije u sječnju 1965. godine u nadi da će uspjeti nagovoriti nacionalnu vladu da donese zakon o zaštiti prava glasa. SCLC je očekivao da će lokalnog šerifa Jima Clarka namamiti u konfrontaciju, slično kao što su to učinili sa Eugenom Connorom u Birminghamu kako bi ponovno forsirali vladu da intervenira.⁹⁰ No Clark je slijedio primjer šefa policije iz Albanija, Lauriea Pritchetta, i naredio policajcima da ne koriste silu protiv prosvjednika, čime je izbjegao petljanje medija.⁹¹

Pokret u Selmi ušao je u odlučniju fazu 18. veljače tijekom manifestacije u općini Marion, kada su policajci upucali i ubili mladog aktivista Jimmija Leeja Jacksona. Njegova je smrt potakla SCLC na direktnu konfrontaciju s državnim vlastima. King je 5. ožujka najavio da ima namjeru voditi marš od Selme do Montgomerija, kako bi guvernera Georgea Wallaca nagovorio da zaštiti pravo crnaca na glasanje. Marš je zaustavljen kada je dva dana kasnije 600 prosvjednika stiglo do mosta *Edmund Pettus*, gdje su ih dočekali državni policajci koji su aktiviste napali palicama i bičevima. Tom je prigodom ranjeno oko 100 prosvjednika, zbog čega je događaj ostao zapamćen u američkoj povijesti pod imenom *Krvava nedjelja*. Nakon *Krvave nedjelje* pokret je dobio još jednog mučenika kada je jedan segregacionist ubio Jamesa Reeba, svećenika iz Bostona. Zbog tih je događaja SCLC uspio pridobiti podršku javnosti i natjerati predsjednika na akciju. Predsjednik Johnson se

⁸⁸ Isto, 311.

⁸⁹ Cobb, Charles E., *This Nonviolent Stuff'll Get You Killed: How Guns Made the Civil Rights Movement Possible*, Basic Books, New York, 2014., 196- 197, 203.

⁹⁰ Webb, Brown, 313.

⁹¹ Dierenfield, 114-116.

15. ožujka obratio Kongresu kako bi ih uvjerio da je potrebno da prođe novi zakon za zaštitu glasača.⁹² Kampanja u Selmi uspjela je natjerati vladu da po prvi put postavi obranu građanskih prava kao politički prioritet.⁹³

Predsjednik Johnson je 6. kolovoza 1965. godine potpisao *Voting Rights Act*, zakon koji je imao ogroman impakt na južnu politiku. Zabranjivao je testove pismenosti za glasače i predviđao postavljanje poslanika nacionalne vlade na sva mjesta u kojima se za predsjedničke izbore 1964. godine prijavilo manje od 50% glasača. U dijelovima u kojima su crnci činili više od 5% populacije svaka je promjena u glasačkom zakonu trebala dobiti odobrenje od nacionalne vlade. Taksa za glasanje ukinuta je još 1964. godine, tako da za glasanje više nije bilo ni gospodarskih prepreka.⁹⁴ Zbog novog zakona su pod nadzor došli izbori u Alabami, Georgiji, Louisiani, Missisippiju, Južnoj Carolini, Virginiji i Sjevernoj Carolini.⁹⁵ Zahvaljujući novom zakonu između 1965. i 1969. godine broj crnih glasača na Jugu trostruko se povećao. Do 1967. broj crnih glasača u Alabami povećao se s 19% na 52%, a u Missisippiju od 7% na 60%.⁹⁶

Pokret za građanska prava je nakon velike pobjede u Selmi 1965. godine napokon uspio srušiti legalni temelj južne segregacije, no rasizam nije bio problem samo na Jugu. I na Sjeveru je bio prisutan, iako u drugom obliku. Središte pokreta se zato premjestilo na sjeverne metropole, gdje su se sve češće odvijale pobune nezadovoljnih crnaca.⁹⁷

⁹² Webb, Brown, 313-314.

⁹³ Dierenfield, 122.

⁹⁴ Webb, Brown, 315.

⁹⁵ Dierenfield, 123.

⁹⁶ Webb, Brown, 315.

⁹⁷ Dierenfield, 124.

5. PAD POKRETA I USPON CRNAČKOG NACIONALIZMA

Iako je pokret za građanska prava postigao važne rezultate na jugu, crnci koji su živjeli u getima sjevernih metropola nisu od njega imali značajne koristi, jer je rasizam na Sjeveru bio drugačije prirode. Iako nisu postojali segregacijski zakoni, zbog diskriminacije su crnci praktički bili osuđeni svoj život provesti u getima bez mogućnosti da se iz njega izvuku. Dok su doseljenici bijele boje kože imali šansu preseliti se u predgrađa, crnci su bili zatočeni u getima jer su određene gradske četvrti bile praktički segregirane. Agenti za prodaju nekretnina većinom su usmjeravali crnce u crnačke četvrti u gradskim centrima jer ih bijelci nisu htjeli imati kao susjede.⁹⁸ Poduzetnici su smatrali da su zone u kojima živi velik broj crnaca loša mjesta za investiciju kapitala, a i tvrtke koje su se nalazile u centrima sve više su se selile u predgrađa prateći selidbe bijelaca, zbog čega su gradska središta često bila osuđena na materijalnu degradaciju i gospodarsku propast.⁹⁹

Crnci u getima živjeli su u lošim životnim uvjetima. Policija ih je maltretirala, mogli su dobiti samo loše plaćene poslove, škole su bile drugorazredne, i proizvodi široke potrošnje bili su skuplji nego drugdje. Kada je nezadovoljstvo stanovnika geta doživjelo vrhunac, započelo je razdoblje velikih pobuna diljem SAD-a. U kolovozu 1965. Watts, geto u Los Angelesu, eksplodiralo je nakon što su se proširile glasine da su policajci pretukli trudnu djevojku. U neredima koji su slijedili otrpilike 35,000 crnaca krenulo je uništavati i pljačkati trgovine bijelaca. Red je ponovo vraćen tek pet dana kasnije, nakon što je u geto stiglo tisuće policajaca i vojnika Nacionalne garde. U pobuni je poginulo 34 osoba, 1.000 ih je ranjeno i 4.000 uhićeno, a materijalne štete iznosile su 40 milijuna dolara. Neredi u Wattsu bili su samo početak rasnih pobuna koje su se povremeno pojavljivale između 1965. i 1968. godine u sjevernim gradovima kao što su Los Angeles, Detroit i Newark. U tom se periodu desilo tristo uličnih borba, u kojima je sudjelovalo pola milijuna crnaca. Sveukupno je bilo 250 poginulih, 10.000 ozljeđenih, 60.000 uhićenih i više milijardi dolara štete.¹⁰⁰

Predsjednik Johnson je guverneru iz Illinoisa Ottu Kereneru dao zadatak da istraži razloge nezadovoljstva.¹⁰¹ Izvješće Kernerove komisije je okrivljavalo „bjelački rasizam“ za neredi i prepoznalo je sastojke „eksplozivne mješavine koja se

⁹⁸ Isto, 127.

⁹⁹ Davies, Tom Adam, *Mainstreaming Black Power*, University of California Press, Oakland, 2017., 65.

¹⁰⁰ Dierenfield, 127-128.

¹⁰¹ Isto, 128-129.

akumulirala u našim gradovima od kraja Drugog svjetskog rata“: „Prodorna diskriminacija i segregacija pri zapošljavanju, u obrazovanju i stambenom zbrinjavanju (...) rastuća koncentracija osiromašenih crnaca u našim glavnim gradovima, stvara rastuću krizu pogoršanih ustanova i usluga i nezadovoljene ljudske potrebe.“¹⁰² Predsjednik Johnson, zaokupljen ratom u Vijetnamu i oprezan zbog protureakcije bijelaca, ignorirao je većinu onoga što je preporučila komisija i poduzimao je pritisak samo oko zakona o slobodnom stanovanju, kojeg je počeo zagovarati 1966. godine.¹⁰³

Uvidjevši da male plaće, loši životni uvjeti i inferiorne škole tlače crnce jednako kao i rasistički zakoni, Martin Luther King je odlučio pokrenuti nenasilnu kampanju i u sjevernim getima. Kao metu je izabrao geto u južnom dijelu Chicaga, gdje je 1966. godine okupio koaliciju lokalnih stanovnika za koordinaciju pokreta. King je nagovarao stanare starih zgrada da umjesto da plaćaju stanarinu, novac utroše za renoviranje stanova i zgrada, sve dok se vlasnici sami za to ne počnu zalagati. Organizirao je odbor za istraživanje slučajeva diskriminacije kod zapošljavanja crnaca i predvodio razne marševe kroz četvrti bijelaca, što je često izazivalo burne reakcije njihovih stanovnika, koji su prosvjednike znali gađati bocama, ciglama i kamenjem.¹⁰⁴ U konačnosti je gradonačelnik Chicaga, Richard Daley, uspio smiriti pokret praznim obećanjima. Daley je bio utjecajni političar, pa članovi nacionalne Demokratske stranke nisu bili skloni na njega vršiti pritisak kao što su to radili nad južnim guvernerima.¹⁰⁵

Kingove metode ne samo da nisu uspjele donijeti značajne promjene na Sjeveru, nego su čak i na Jugu počele gubiti popularnost, jer je rasno nasilje i dalje bilo živo. To se pokazalo kada je u lipnju 1966. Godine aktivist James Meredith sam započeo 220 milja dugi *Marš protiv straha* od Memphisa do Jacksona. Meredith se nadao da će inspirirati ostale crnce da mu se pridruže, no već nakon 10 milja bijelac ga je ozlijedio puškom. Vođe SCLC-a, CORE-a i SNCC-a udružili su se da završe Meredithov marš, no stari sukobi u pokretu ponovno su se pojavili. Tadašnji vođa SNCC-a Stokely Carmichael odbio je Kingov pristup, jer je tvrdio da je pre blag prema bijelcima. U Greenwoodu se Carmichael popeo na automobil i pred gomilom

¹⁰² Zinn, 503.

¹⁰³ May, Henry; McMillen, Neil R.; Sellers, Charles, *Povijest Sjedinjenih Američkih Država*, Barbat, Zagreb, 1996., 401.

¹⁰⁴ Garrow, 461-462, 472, 492, 498-500.

¹⁰⁵ Dierenfield, 129.

prosvjednika izjavio: „Pričamo o slobodi već 6 godina, a nemamo ništa od toga.“ Carmichael je tada iskoristio frazu „Crna moć“ koju je uzbuđena publika počela uzvikivati zajedno s njim. Prosvjednike je nakon toga napala policija, a uzdrmani King morao je pobjeći uz pratnju naoružanih članova organizacije *Deacons for Defense and Justice*. Bila je to zadnja manifestacija u kojoj je SCLC surađivao s CORE-om i SNCC-om.¹⁰⁶ CORE i SNCC su 1966. godine službeno napustile svoje filozofske tradicije nenasilja i podjednake zastupljenosti bijelaca i crnaca.¹⁰⁷

Koncept „Crne moći“, vrste crnačkog nacionalizma, je nakon Meredithovog marša dobio veliku popularnost u zajednicama crnaca, pogotovo u gradovima na Sjeveru.¹⁰⁸ „Crna moć“ bila je nova krilatica kojom su crnci izražavali svoje nepovjerenje u „napredak“ kojeg moraju omogućiti ili priznati bijelci, odbacivši time njihov paternalizam. Promicali su ponos na rasu, ustrajavali na crnačkoj neovisnosti, i često, na crnačkoj odvojenosti da se ostvari ta neovisnost. Malcolm X bio je najrječitiji glasnogovornik toga. Nakon što je na njega izvršen atentat dok je govorio za javnom govornicom u veljači 1965. godine, postao je mučenik tog pokreta.¹⁰⁹ Najradikalniji elementi crnačkog nacionalizma zagovarali su i korištenje oružja. Najpoznatija grupa takvih militanata bila je stranka *Black Panthers*,¹¹⁰ čiji su naoružani članovi obavljali patrole po getima kako bi spriječili policijsko nasilje nad građanima, dok su svoju organizaciju financirali raznim kriminalnim aktivnostima.¹¹¹

Vođe pokreta za građanska prava protivili su se toj novoj separatističkoj ideologiji. Iako je ona privlačila pažnju medija na važne društvene probleme, mislili su da od toga ima više štete nego koristi. U tom je razdoblju King počeo gledati rasni problem iz nove perspektive, počevši kritizirati kapitalistički sustav kao korijen diskriminacije. Vidio je rasizam i siromaštvo kao dijelove istog problema, eksploatacije ljudi za povećanje profita, a posebno je bio kritičan prema Vijetnamskom ratu. Zbog takvih kritika od sebe je udaljio predsjednika Johnsona, mnoge bijelce pristaše pokreta za građanska prava i konzervativne crnce. King je htio pokrenuti veliku kampanju za mobilizaciju siromašnih Amerikanaca.¹¹² U listopadu 1967. godine najavio je da ima u planu organizirati marš na Washington u kojem je

¹⁰⁶ Isto, 129-130.

¹⁰⁷ May, McMillen, Sellers, 400.

¹⁰⁸ Dierenfield, 130.

¹⁰⁹ Zinn, 503.

¹¹⁰ U prijevodu *Crne pantere*.

¹¹¹ Dierenfield, 132.

¹¹² Isto, 132-133.

trebalo sudjelovati više tisuća siromašnih crnaca i bijelaca, no čekala ga je druga sudbina.¹¹³ Plačeni ubojica James Earl Ray upucao je tridesetdevetogodišnjeg Kinga na balkonu Lorraine Motela u Memphisu 4. travnja 1968. godine. Njegova smrt šokirala je i razbjesnila crnačke zajednice diljem nacije. Ironično je što su zbog ubojstva miroljubivog Kinga, najvećeg zagovaratelja nenasilja, započeli neredi u više od sto gradova u kojima je sveukupno bilo 36 ubijenih i 3,500 ozlijeđenih.¹¹⁴

Kongres je u travnju 1968. godine odobrio novi zakon za građanska prava koji je zabranjivao diskriminaciju kod kupoprodaje i iznajmljivanja nekretnina, što je vjerojatno bila posljedica Kingovog ubojstva i nereda koji su slijedili. Međutim, zakon je imao više slabosti, od kojih je jedna bila to što se nije odnosio na privatne prodavače i iznajmljivače nekretnina koji nisu poslovali preko agencija, pa ga se moglo zaobići.¹¹⁵ Na zahtjev konzervativnih političara u sklopu novog zakona uvedene su i strože kazne za poticatelje pobuna, kako bi se spriječili daljnji neredi.¹¹⁶

Kingov najbliži suradnik, Ralph Abernathy, nastavio je kampanju u Washingtonu, no bez uspjeha. SCLC se nakon Kingove smrti nikada nije oporavio, a to vrijedi i sam pokret za građanska. Mnoge grupe za građanska prava prihvatile su ideologiju crnačkog nacionalizma, dok su tradicionalne organizacije kao NAACP gubile članove, jer njihove pravne i obrazovne inicijative nisu donosile velike rezultate. Pokret je postigao svoj prvobitni zadatak, ukidanje legalne segregacije i integraciju crnaca u glasački sustav, no rasizam u američkom društvu i dalje je bio veliki problem kojeg je uspon crnačkog nacionalizma dodatno pogoršao.¹¹⁷

Zahvaljujući trudu liberalnih političara i građana rasni odnosi u Sjedinjenim Američkim Državama znatno su se poboljšali od 60-ih godina, no mnogi od istih problema još uvijek su i dan danas prisutni. Broj nezaposlenih crnaca i dalje je jako velik u usporedbi sa brojem nezaposlenih bijelaca, centri velikih metropola i dalje pate od materijalne i gospodarske degradacije, a u određenim dijelovima zemlje incidenti policijskog nasilja nad crncima i drugim manjinama još uvijek su česta pojava. Iako san o rasnoj ravnopravnosti danas izgleda puno bližim, on se još nije u potpunosti ostvario.¹¹⁸

¹¹³ Webb, Brown, 323.

¹¹⁴ Dierenfield, 133.

¹¹⁵ Ellis, Sylvia, *Freedom's Pragmatist: Lyndon Johnson and Civil Rights*, University Press of Florida, Gainesville, 2013., 259-260.

¹¹⁶ Dierenfield, 133.

¹¹⁷ Isto, 134.

¹¹⁸ Isto, 136-137.

ZAKLJUČAK

Pokret za građanska prava označio je prekretnicu u povijesti Sjedinjenih Američkih Država. Iako je glavni cilj pokreta bio integriranje crnaca u južno društvo, on se pretvorio u nešto mnogo veće. Odmah nakon prve velike pobjede NAACP-a za integraciju školstva 1954. godine, za američku vladu i javnost postavilo se važno političko i moralno pitanje: što je zapravo demokracija? Južni bijelci smatrali su da nametanjem zakona za ukidanje segregacije nacionalna vlada ne poštuje volju većine stanovništva, dok je za crnce intervencija vlade bila jedini način da se oslobode represije segregacijskog sustava.

Kao što se vidjelo putem raznih postupaka predsjedničkih administracija pedesetih i šezdesetih godina, nacionalna vlada je odlučno reagirala na pitanje građanskih prava samo kada je pritisak domaće i internacionalne javnosti postao toliko jak da nije bilo drugih alternativa. Za stvaranje tog pritiska najzaslužnije su organizacije za građanska prava koje su svojim akcijama uspjele privući pažnju medija i time pokazati brutalnu represiju koju su vlasti i javnost na jugu vršili nad crncima. Iako je bilo mnogo debata između raznih organizacija o tome koju metodu treba koristiti za ukidanje segregacijskog sustava, u konačnosti je jasno da su sve one zaslužne za uspjeh pokreta.

Zahvaljujući trudu aktivista pokret za građanska prava uspio je od 1954. do 1965. u potpunosti srušiti legalni sustav koji je segregirao crnce na jugu, no rasizam u američkom društvu bio je i dalje živ, pogotovo u sjevernim metropolama. Bijes kojeg su stanovnici geta osjećali prema institucionalnom rasizmu bijelaca iskazao se u krvavim pobunama koje su zahvatile metropole od 1965. do 1968. godine. Martin Luther King i SCLC pokušali su prenijeti nenasilnu metodu prosvjedovanja i na sjever, no bez uspjeha. Mnogi crnci nisu htjeli više moliti bijelce da ih integriraju u svoj sustav, već su preko crnačkog nacionalizma sami htjeli stvoriti novo društvo u kojem neće biti diskriminirani, a neki su bili spremni i nasiljem to postići. Na ironičan način baš je nasilje ono što je donijelo do zadnje pobjede pokreta za građanska prava. Tragična smrt Martina Luthera Kinga i neredi koji su slijedili pritisnuli su Johnsonovu administraciju i Kongres da 1968. godine uvedu zakon o slobodnom stanovanju. Iako je pokret nakon Kingove smrti utihnuo, nedvojbeno je da je primjer kojeg su postavili aktivisti za građanska prava inspirirao mnoge građane SAD-a da u sljedećim desetljećima nastave borbu za ravnopravnost.

LITERATURA

1. Brown, David; Webb, Clive, *Race in the American South from Slavery to Civil Rights*, Edinburgh University Press, Edinburgh, 2007.
2. Cobb, Charles E., *This Nonviolent Stuff'll Get You Killed: How Guns Made the Civil Rights Movement Possible*, Basic Books, New York, 2014.
3. Davies, Tom Adam, *Mainstreaming Black Power*, University of California Press, Oakland, 2017.
4. Dierenfield, Bruce J., *The Civil Rights Movement*, Routledge, New York, 2013.
5. Ellis, Sylvia, *Freedom's Pragmatist: Lyndon Johnson and Civil Rights*, University Press of Florida, Gainesville, 2013.
6. Garrow, David J., *Bearing the Cross: Martin Luther King, Jr., and the Southern Christian Leadership Conference*, HarperCollins, New York, 1986.
7. Hogan, Wesley C., *Many Minds, One Heart: SNCC's Dream for a New America*, The University of North Carolina Press, Chapel Hill, 2007.
8. Klarman, Michael J., *Brown v. Board of Education and the Civil Rights Movement*, Oxford University Press, New York, 2007.
9. May, Henry; McMillen, Neil R.; Sellers, Charles, *Povijest Sjedinjenih Američkih Država*, Barbat, Zagreb, 1996.
10. Zinn, Howard, *Narodna povijest Sjedinjenih Američkih Država*, V. B. Z., Zagreb, 2012.

SADRŽAJ

Nakon kraja Američkog građanskog rata 1865. godine ukinut je sustav robovlasništva koji je bio temelj društva i gospodarstva južnih država Sjedinjenih Američkih Država. Dok je jug bio pod sjevernom okupacijom bivši robovi dobili su ista prava koja su imali bijelci, međutim kada su 1876. godine južnjaci ponovno dobili kontrolu nad regijom crnci su postepeno izgubili svoja građanska prava. Do početka 20. stoljeća južni crnci su praktički izgubili pravo glasa i bili su odvojeni od bijelaca u svakom aspektu svakidašnjeg života. Nakon dugog perioda opresije razne organizacije za građanska prava su između 1954. i 1965. godine, sudskim postupcima, bojkotima, prosvjedima i marševima uspjele potaknuti nacionalnu vladu da ukine zakone kojima su južni bijelci ugnjetavali crnce. Nakon što je legalna segregacija na Jugu ukinuta vođe pokreta za građanska prava pokušali su riješiti problem institucionalnog rasizma prisutnog u velikim metropolama diljem SAD-a, no nisu imali velikog uspjeha. Nakon smrti Martina Luthera Kinga mlađeg, najuglednijeg vođe pokreta za građanska prava, 1968. godine pokret je počeo sve više gubiti popularnost zbog uspona alternativnih pokreta koji su zagovarali izolacionizam crnaca umjesto integracije u američko društvo.

Ključne riječi: Pokret za građanska prava, Martin Luther King, NAACP, SCLC, SNCC, CORE, Sjedinjene Američke Države, rasizam, aktivizam

ABSTRACT

After the end of the American Civil War in 1865 the institution of slavery, which was the foundation of the society and economy of the southern states of the United States of America, was abolished. While the South was under northern occupation, the former slaves were granted the same rights as white citizens, but after 1876, when southerners regained control over the region, black citizens gradually lost their civil rights. By the beginning of the 20th century southern blacks practically lost the right to vote and were separated from whites in every aspect of their daily life. After a long period of oppression, between 1954 and 1965, multiple civil rights organisations using lawsuits, boycotts, protests and marches managed to induce the federal government to abolish the laws that southern whites used to repress blacks. After legal segregation in the South was abolished the leaders of the civil rights movement tried to solve the problem of institutional racism that was present in large cities across the USA, but without much success. After the death of Martin Luther King Junior, the most prominent leader of the civil rights movement, in 1968 the movement started to lose its popularity because of the rise of alternative movements which advocated black isolationism instead of integration in American society.

Keywords: The civil rights movement, Martin Luther King, NAACP, SCLC, SNCC, CORE, the United States of America, racism, activism